

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри спеціальної освіти

[Handwritten signature]
« 27 » *[Handwritten month]* 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ГП1.1.05 ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Спеціальність 013 Початкова освіта

(шифр і назва напрямку підготовки/спеціальності)

Освітньо-професійна програма: Початкова освіта. Дошкільна освіта

(назва освітньої програми)

Факультет/інститут початкової освіти

(назва факультету/інституту)

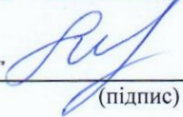
Робоча програма дисципліни «Основи інклюзивної освіти» для студентів спеціальності 013 Початкова освіта

Розробник: доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної освіти Демченко Ірина Іванівна
викладач кафедри спеціальної освіти Калиновська Ірина Сергіївна

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри спеціальної освіти

Протокол № 1 від «27» серпня 2019 року

Завідувач кафедри спеціальної освіти

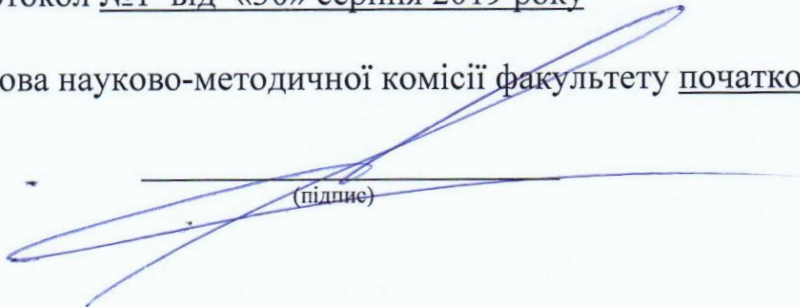

(підпис)

(І. А. Малишевська)
(прізвище та ініціали)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні науково-методичної комісії факультету початкової освіти

Протокол №1 від «30» серпня 2019 року

Голова науково-методичної комісії факультету початкової освіти

(підпис)

(Ящук О. М.)
(прізвище та ініціали)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни		
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: <u>01 Освіта</u> (шифр і назва)	Вибіркова		
Модулів – 1	Спеціальність: <u>013 Початкова освіта</u> (шифр і назва)	Рік підготовки		
Змістових модулів – 2		4-й	4-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання		Семестр		
Загальна кількість годин – 90		8-й	7-й –8-й	
		Лекції		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2		16 год.	6 год.	
		Практичні (семінарські)		
		14 год.	6 год	
		Лабораторні завдання		
		–	–	
	Самостійна робота			
	60 год.	78 год.		
	Індивідуальні завдання			
–	–			
	Освітній ступінь: <u>бакалавр</u>	Види контролю:		
		залік	залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 33/67

для заочної форми навчання – 11/89

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи інклюзивної освіти» є формування фахових компетентностей, якими повинен оволодіти студент:

- Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійно-педагогічній діяльності, що передбачають застосування теоретичних положень і методів педагогіки, психології та окремих методик навчання.

- Педагогічна компетентність. Здатність до проектування, організації, оцінювання, рефлексії та коригування навчально-виховного процесу в освітньому закладі. Складниками педагогічної компетентності є дидактична, виховна, організаційна.

Основними завданнями дисципліни «Основи інклюзивної освіти» є:

- ознайомлення студентів з різними формами й моделями організації інклюзивного навчання;

- підвищення рівня професійної компетентності майбутніх педагогів з психолого-педагогічних і методичних основ організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами;

- систематизація знань студентів з проблем теорії і практики впровадження інклюзивного навчання, спонукання їх до конструктивної взаємодії з соціальними партнерами у розробці та реалізації моделей інклюзивної освіти;

- актуалізація знань з питань дефектології та психології;

- формування вмінь створювати індивідуальні навчальні програми для дітей з особливостями психофізичного розвитку на основі діагностики їхніх потреб; реалізовувати підходи диференційованого викладання у класі;

- здійснювати необхідні адаптації модифікації курикулуму й методики викладання;

- ознайомлення з досвідом управління закладами освіти, які реалізують принципи інклюзивної освіти, відпрацювання стратегії впровадження інклюзивного навчання в загальноосвітній простір;

- погляди вітчизняних науковців на проблему інклюзивного навчання в сучасних умовах;

- психолого-педагогічні особливості дітей з порушеннями психофізичного розвитку; зміст інклюзивного навчання; програмове забезпечення інклюзивної освіти; методи корекції в інклюзивному середовищі; інноваційні технології інклюзії;

- просвітницька робота з батьками здорових дітей та дітей з особливими потребами, що навчаються в одному класі.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у результаті вивчення курсу студент оволодіває такою компетентністю:

ФК 6. Інклюзивна компетентність. Здатність здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, урахуваючи різні освітні потреби учнів з обмеженими можливостями здоров'я.

Очікувані результати навчання:

ПРН 6. Володіти методиками вивчення індивідуальних особливостей перебігу пізнавальних процесів учнів початкової школи (або дітьми раннього і дошкільного віку) та стратегії їх урахування в процесі навчання, розвитку й виховання учнів.

ПРН 7. Володіти уміннями організувати ефективне і продуктивне інклюзивне навчання.

3. Мова навчання:

Мова навчання: українська.

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Теоретичні та практичні основи впровадження інклюзивної освіти.

Тема 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи.

Сформуувати уявлення студентів про: особливості інклюзивного навчання; завдання, проблеми і перспективи навчання осіб з різними порушеннями (слуху, зору, опорно-рухового апарату...). Розкрити основні теоретичні засади інклюзивної освіти та її історичне підґрунтя. Історичне підґрунтя інклюзивної освіти. Історія спеціальної освіти й інклюзії. Соціальна та медична моделі порушень. Категоріальність дітей з особливими потребами. Основні принципи інклюзивної освіти.

Тема 2. Інклюзія - стратегія міжнародного законодавства. Українське освітнє законодавство та нормативно-правові акти в галузі спеціальної та інклюзивної освіти.

Розкрити основні етапи та особливості організації інклюзивного навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах. Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти. Саламанкська декларація та документи ООН і ЮНЕСКО. Освітні закони України. Сучасна освітня нормативно-правова база.

Тема 3. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі характеристика спеціальної освіти в Україні (вертикальна й горизонтальна структура; спеціальні дошкільні та загальноосвітні шкільні заклади, навчально-реабілітаційні та оздоровчі багатопрофільні центри і т. ін.).

Розкрити суть системи спеціальної освіти в Україні та особливостей впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості спеціальної освіти. Система спеціальної освіти в Україні. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості спеціальної освіти.

Тема 4. Передумови для забезпечення успішної інклюзії. Педагоги як провідники змін.

Розкрити суть понять інтеграція та інклюзія та їхніх складових, усвідомити чому впровадження інклюзії у школі може бути неефективним та зрозуміти що необхідно зробити для успішної розбудови інклюзивного середовища. Інтеграція та інклюзія. Складові інклюзії. Чому впровадження інклюзії у школі може бути неефективним? Передумови успішної розбудови інклюзивного середовища. Інклюзивні школи - ефективні школи. Роль педагога у впровадженні інклюзивної освіти.

Тема 5. Батьки та інклюзія. Співробітництво - основа роботи з батьками.

Розкрити суть понять родина, функції сім'ї, психолого-педагогічна консультація; навчальна команда, шкільна громада, адвокатство батьків, соціальна мережа. Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в соціокультурне середовище. Батьки як члени навчальних команд. Роль батьків в оцінюванні розвитку своєї дитини. Налагодження стосунків з педагогами та персоналом школи. Батьки як активні учасники життя своїх дітей.

Тема 6. Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання.

Розкрити суть корекційно-розвивальної робота та її значення у процесі навчання дітей із порушеннями психофізичного розвитку, систему комплексної корекційно-розвивальної допомоги дітям з особливими потребами в умовах інклюзії. Корекційно-розвивальна робота та її значення у процесі навчання дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Система комплексної корекційно-розвивальної допомоги дітям з особливими потребами в умовах інклюзії. Методичні вимоги при складанні корекційно-розвивальної програми.

Змістовий модуль 2. Виховання та навчання дітей в інклюзивному освітньому середовищі.

Тема 7. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів. Модифікація й адаптація курикулуму.

Розкрити суть опорних понять курикулум, навчальний план, навчальна програма, індивідуальний навчальний план, навчальна команда. Визначення й обґрунтування курикулуму в інклюзії. Парадигма модифікації стандартного навчального плану. Діяльність навчальної команди у роботі фахівців для розробки та реалізації курикулуму. Напрямки роботи в інклюзивних школах. Професійні вміння фахівців інклюзивних шкіл.

Тема 8. Індивідуальний навчальний план та його складові.

Розкрити опорні поняття: індивідуальний навчальний план; чотири моделі здобуття освіти; основні компоненти індивідуального навчального плану; співпраця з батьками. Складання індивідуального навчального плану. Моделі здобуття освіти неповносправними. Індивідуальний навчальний план як складова курикулуму. Розробка індивідуального навчального плану. Підготовка та вимоги до підписання ІНП. Співпраця з батьками як з рівноправними членами команди.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л.	п.	лаб.	інд.	с.р.		л.	п.	лаб.	інд.	с.р.
1	90	16	14	0	0	60						
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Теоретичні та практичні основи впровадження інклюзивної освіти												
Тема 1: Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи.	8	2	2	–	–	4	16	2	2	–	–	12
Тема 2. Інклюзія - стратегія міжнародного законодавства. Українське освітнє законодавство та нормативно-правові акти в галузі спеціальної та інклюзивної освіти.	8	2	2	–	–	4	16	2	2	–	–	12
Тема 3. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі характеристика спеціальної освіти в Україні	8	2	2	–	–	4	12	–	–	–	–	12
Тема 4. Передумови для забезпечення успішної інклюзії. Педагоги як провідники змін.	8	2	2	–	–	4	10	–	–	–	–	10
Тема 5. Батьки та інклюзія. Співробітництво - основа роботи з батьками	7	2	1	–	–	4	12	–	–	–	–	12
Тема 6. Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання	11	2	1	–	–	8	12	–	–	–	–	12
Разом за змістовим модулем 1:	50	12	10	–	–	28	8	4	4	–	–	70
Змістовий модуль 2. Виховання та навчання дітей в інклюзивному освітньому середовищі.												
Тема 7. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів. Модифікація й адаптація курикулуму	20	2	2	–	–	16	8	2	2	–	–	4
Тема 8. Індивідуальний навчальний план та його складові.	20	2	2	–	–	16	4	–	–	–	–	4
Разом за змістовим модулем 2:	40	4	4	–	–	32	4	2	2	–	–	8
Усього годин:	90	16	14	–	–	60	90	6	6	–	–	78
Модуль 2												
ІНДЗ	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Усього годин:	90	16	14	–	–	60	90	6	6	–	–	78

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи.	2	2
2	Інклюзія - стратегія міжнародного законодавства. Українське освітнє законодавство та нормативно-правові акти в галузі спеціальної та інклюзивної освіти.	2	2
3	Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі характеристика спеціальної освіти в Україні	2	–
4	Передумови для забезпечення успішної інклюзії. Педагоги як провідники змін.	2	–
5	Батьки та інклюзія. Співробітництво - основа роботи з батьками	1	–
6	Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання	1	–
7	Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів. Модифікація й адаптація курикулуму	2	2
8	Індивідуальний навчальний план та його складові.	2	–
Всього		14	6

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1.	Сутність та відмінність термінологічних визначень: «аномальні діти» – «діти з особливими освітніми потребами».	2	2
2.	Сегрегація, інтеграція, інклюзія – ознаки та відмінності.	2	2
3.	Ознаки сегрегативного та інклюзивного навчання.	2	2
4.	Нормативно-правова база інклюзивного навчання.	2	2
5.	Інклюзивна школа – осередок громади.	2	2
6.	Роль педагога у впровадженні інклюзивної практики.	2	2
7.	Громадські батьківські організації та їх роль у впровадженні інклюзивної освіти.	2	6
8.	Волонтерство та адвокатство батьків дітей з особливими потребами.	2	4
9.	Система комплексної корекційно-розвивальної допомоги дітям з особливими потребами в умовах інклюзії.	2	4
10.	Розроблення індивідуального навчального плану.	2	4
11.	Оцінювання в навчальному процесі (зарубіжний	4	8

	досвід).		
12.	Технологія портфоліо, облікове портфоліо вчителя.	4	8
13.	Сутність оцінювання на основі навчальної програми.	8	8
14.	Диференційоване викладання (змісту, процесу, кінцевих результатів).	8	8
15.	Планування процесу оцінювання для подальшого диференційованого викладання.	8	8
16.	Приклади успішної практики залучення дітей з особливими освітніми потребами до інклюзивних шкіл («Case study»).	8	8
Разом		60	78

8. Індивідуальні завдання

Розгляд додаткового індивідуального навчального матеріалу на лекціях шляхом підготовки та презентації доповідей, участі в обговореннях різного формату, а також через використання найкращого педагогічного досвіду.

9. Методи навчання

Словесні (розповідь, бесіда, лекція тощо), наочні (ілюстрація, демонстрація тощо), практичні (досліди, вправи, навчально-продуктивна діяльність тощо), репродуктивний, навчальна робота під керівництвом викладача, самостійна робота студентів, проблемні лекції, робота в інтернет-просторі, інтерактивні методи навчання, банки візуального супроводу освітнього процесу, евристична бесіда, метод проектів тощо.

10. Методи контролю

Усне опитування, письмове тестування, виконання письмових завдань, перевірка виконання самостійної роботи, підготовка та захист реферату, підготовка та захист проекту, опрацювання нормативних документів в галузі, вирішення проблемних задач, підготовка презентації, сценарування проблем, моделювання ситуації, критичний аналіз ситуації, критична оцінка опрацьованої літератури, залік.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Денна форма навчання

Поточне тестування та самостійне оцінювання									Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2				
T1	T2	T3	T4	T5	МК	T6	T7	МК	
10	10	10	10	10	20	10	10	10	100

Заочна форма навчання

Поточне тестування та самостійне оцінювання				Сума
Змістовий модуль 1				
T1	T2	T3	МК	
30	30	30	10	100

Об'єктивне оцінювання знань студентів у межах кредитно-модульної системи в умовах впровадження ідей Болонського процесу має сприяти підвищенню якості підготовки і конкурентоспроможності фахівців, стимулювати самостійну та систематичну роботу студента протягом навчального семестру. Досягається така об'єктивність запровадженням відповідних критеріїв оцінювання, тобто системи вимог до рівня знань та вмінь студента, які він повинен продемонструвати для підтвердження набутих ним компетенцій за 100-бальною шкалою.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ECTS	Значення оцінки ECTS	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою	
					екзамен	залік
90-100	A	відмінно	Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили	Високий (творчий)	відмінно	
82-89	B	дуже добре	Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре	зараховано
75-81	C	добре	Студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок	Середній (репродуктивний)	задовільно	
68-74	D	задовільно	Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих	Середній (репродуктивний)		
60-67	E	достатньо	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні			
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу			
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту	Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фрагментів, елементів, об'єктів	Низький (рецептивно-продуктивний)	не задовільно	не зараховано

12. Методичне забезпечення

При вивченні навчальної дисципліни використовуються: нормативно-правові документи, опорні конспекти лекцій, інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (у т.ч. розміщений на платформі дистанційного навчання «Moodle»), мультимедійні комплекси, електронні підручники, Інтернет-ресурси, методичні посібники і рекомендації, дидактичний матеріал.

13. Рекомендована література

Основна

1. Кравченко Г.Ю. Інклюзивна освіта – Х.: Ранок, 2014. – 144 с.
2. Демченко І.І. Основи інклюзивної освіти: навчальний посібник – Умань: «Візаві», 2013. – 150 с.

3. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / За заг. ред. Колупаєвої А. А. – К.: «А.С.К.», 2012. – 308 с.
4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи : монографія / А. А. Колупаєва. – К.: Самміт-Книга, 2009. – 272 с.
5. Методика навчання учнів 1-4 класів спеціальної школи: навч. посіб. / за ред. О. В.Гаврилова. – Кам'янець-Подільський: Друк- Сервіс, 2011. – 312 с.

Допоміжна

1. Бойко В. О. Інклюзивна освіта: до питання визначення поняття та особливостей її запровадження / В. О. Бойко // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – № 4. – С. 7-11.
2. Бондар В. І. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти / В. І. Бондар // Дефектологія. – 2003. – № 3. – С. 2-5.
3. Валентик, Н. Інклюзивна освіта: за і проти / Н. Валентик // Директор школи (Шкільний світ). – 2010. – №14/15. – С. 45-58.
4. Варава В. Інклюзивна освіта : готовність номер один? / В. Варава // Завуч (Шкільний світ). – 2010. – №15. – С. 3-4.
5. Воловиченко А. І. Ергономічний підхід до організації праці учнів / А. І. Воловиченко // Радянська школа. – 1989. – № 8. – С. 67-69.
6. Гріневич Ж. Орієнтація на особистість : робота в інклюзивних класах / Жанна Гріневич // Початкова освіта. Шкільний світ. – 2011. – № 46. – С. 6-8.
7. Данієлс Е. У класі – діти з особливими потребами / Е. Данієлс, К. Стаффорд // Шкільний світ. – 2008. – №3. – С. 18-19.
8. Данієлс Е. Створення інклюзивних класів / Е. Данієлс, К. Стаффорд [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.rehab.org.ua>
9. Засенко В. В. Інтегроване навчання: вибір за батьками / В. В. Засенко, А. А. Колупаєва // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. – К. : Науковий світ, 2009. – Вип. 5. – С. 153-156.
10. Ілляшенко Т. Інтеграція дітей з особливими потребами / Т. Ілляшенко // Директор школи (Шкільний світ). – 2009. – № 34. – С. 20-24.
11. Інвалідність та суспільство :навчально-методичний посібник / За заг. редакцією Байди Л. Ю., Красюкової- Еннс О. В. / Кол. Авторів: Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В., Буров С. Ю., Азін В. О., Грибальський Я. В., Найда Ю. М. – К., 2012. – 216 с.
12. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл : посіб. / [Тоні Бут]; пер. з англ. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 190 с.

13. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – К.: Науковий світ, 2010. – С. 44-63.
14. Луценко І. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими потребами / І. Луценко // Психолог. Шкільний світ. – 2005. – № 40. – С. 19-27.
15. Мавлевич Н. Учитесь вместе / Н. Мавлевич // Семья и школа. – 2007. – № 7. – С. 2-3.
16. Маланцева О. Совместное обучение здоровых детей и детей со специальными нуждами / О. Маланцева // Народное образование. – 2008. – № 8. – С. 214-217.
17. Малофеев Н. Н. Дети с отклонениями в развитии в общеобразовательной школе: общие и специальные требования к результатам обучения / Н. Н. Малофеев, О. С. Никольская, О. И. Кукушкина // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. – 2010. – № 5. – С. 6-11.
18. Сак Т. Психологічний супровід учнів із затримкою психічного розвитку в інклюзивному класі (діагностичний напрям) / Т. Сак // Дефектологія. – 2009. – № 1. – С. 16-19.
19. Сак Т. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі / Т. Сак // Дефектологія. – 2010. – №1. – С. 3-5.
20. Сак Т. Технологія портфоліо в інклюзивному класі / Т. Сак // Дефектологія. – 2009. – №4. – С. 6-9.
21. Синьов В. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні / В. Синьов, А. Шевцов // Дефектологія. – 2004. – № 2. – С. 6-11.
22. Спільне викладання в інклюзивному класі / Методичні матеріали / Укладач : Н. М. Дятленко. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»», 2015. – 20 с.
23. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: методичний посібник / Під заг. ред. Н. З. Софій. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»», 2015. – 66 с.
24. Таранченко О. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи / О. Таранченко // Дефектологія. – 2011. – № 1. – С. 18-24.
25. Шипицына Л. М. Интеграция детей с ограниченными возможностями здоровья / Л. М. Шипицына // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. – 2004. – № 2. – С. 7-9.
26. Щорс В. В. Формування гуманного ставлення до дітей з особливими потребами в учасників навчально-виховного процесу / В. В. Щорс // Початкове навчання та виховання. – 2011. – № 32/33. – С. 40.
27. Кобилянська О. Запорука успіху – взаємодія з батьками / О. Кобилянська, М. Машовець // Дошкільне виховання. – 2004. – № 6. – С. 11-13.
28. Маланчук О. М. Співпраця класного керівника з батьками : формуємо ключові життєві компетенції дитини разом / О. М. Маланчук // Обдарована

дитина: Науково-практичний освітньо-популярний журнал. – 2012. – № 2. – С. 16-24.

29. Мастюкова Е. М. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е. М. Мастюкова, А. Г. Московкина. – М.: ВЛАДОС, 2003. – 408 с.

30. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально-методичний посібник / За заг. ред. А. А. Колупасевої. – К.: – ТОВ ВПЦ «Літопис –ХХ», 2010 – 363 с.

14. Інформаційні ресурси

1. osvita.ua/school/school_today/1492
2. osvita.ua/school/school_today/6582
3. www.ussf.kiev.ua/index.php?go=Inklus
4. slovyanochka.at.ua/publ/inkljuzivna_osvita_v...realij.../1-1-0-53
5. www.education-inclusive.com/
6. gurt.org.ua/news/grants/9781/
7. www.dcp.org.ua/parent

www.president.gov.ua	Офіційне представництво Президента України
www.mon.gov.ua	Міністерство освіти і науки України
http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi	Сайт Верховної Ради України
http://www.nau.kiev.ua/	Сайт ЗАТ «Інформтехнологія»
www.liga.net/	Законодавство, новини, договори.....

Наукові бібліотеки

http://www.library.kr.ua/libworld/elib.html	БІБЛІОТЕКИ В ІНТЕРНЕТ
http://www.nbuv.gov.ua/	Національна бібліотека України ім. Вернадського
http://ru.philosophy.kiev.ua/library/library.html	Бібліотека (Інститут філософії РАН)
http://www.nbuv.gov.ua/eb/ep.html	Електронний фонд наукових публікацій (Київ)
http://lib.meta.ua/	Бібліотека на Meta.Ua (Харьков)
http://www.utoronto.ca/elul/	Електронна бібліотека української літератури (Канада)
http://www.library.edu-ua.net/	Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського (Київ)
http://www.gntb.n-t.org/	Державна науково-технічна бібліотека України (Київ)
http://www.4uth.gov.ua/	Державна бібліотека України для юнацтва (Київ)